

Çocuk Mobilyası Üzerine Bir Değerlendirme

İç Mimar F. Nihan Salihoğlu Aydın
İstanbul Ticaret Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü
nihanaydin14@live.com

Prof. Dr. Işık Aydemir
İstanbul Ticaret Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
isikaydemir@gmail.com

Özet

Türkiye'deki çocuk mobilyası imalat sanayi incelendiğinde, birçok firmanın tasarımdan uzak, maliyet odaklı veya yerli ve yabancı pazarda fazla talep gören ürünü taklit etmeye yönelik olduğu görülmektedir. Ulusal/uluslararası pazarda elde edilen başarı, pazara sunulan yeni ürünlerle kazanılmaktadır. Bu kazanıma kaynak oluşturan ürün tasarım disiplini, imalat sanayi firmalarının rekabet gücüne yön vermektedir. Ürün tasarımının rekabet niteliği taşıması, çoğu zaman üretim bilgisi ya da kullanıcılardan (ebeveynlerden) edinilen bilgiler ışığında şekillenmektedir.

Çocukların küçük yaştan itibaren iletişime geçtikleri her bir nesne veya mekan onların gelişmesinde önemli katkı sağlamaktadır. Bu nedenle; çocuk mobilyalarının, özel tasarlanmış birer obje veya belirli bir mekanı oluşturan üniteler halinde tasarlanması gerekmektedir. Bu çalışmada çocuğun gelişim süreci, mekan algısı, çocuğun iç ve dış mekan ilişkisi, çocuk mobilyası ile ilgili Dünya ve Türkiye örneklerinden literatür araştırması üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır. Çocuk mobilyası üreten, kurumsal ve butik firmaların ürün örnekleri ve tasarım anlayışları incelenecektir.

Sonuç olarak, çocuk mobilyalarında ve donatılarında yapılan çalışma ile çocuk ergonomisi, hayal dünyası, yalınlık ve güvenlik gibi tasarım kriterlerinin önemli olduğu tespit edilmiştir. Çocuk mobilyası tasarlayan firmalara ve bu alanda çalışma yapan tasarımcılara ve araştırmacılara çalışma örnek teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Mobilya, Tasarım, Algı, Mekan, Firma.

An Evaluation on Kid's Furniture

Abstract

When the kid's furniture manufacturing industry in Turkey is analyzed; it is seen that lots of companies are intended on not making investments for the design and are cost oriented or are imitating products that are most subscribed in domestic and foreign markets. The success in domestic and international markets can be achieved by releasing new products into the market. Product design discipline that is creating resource to this achievement is dominating the competitive capacity of the manufacturing industry companies. Competitive quality of the product design is mostly formed in consideration of manufacturing information or feedbacks of users (parents). Each object or living space that the children communicate with as of their childhood are making a significant contribution on their development. Therefore kid's furniture is required to be designed as special designed objects or as units that are forming a living space. In this study an evaluation will be performed on the development process of a child, space perception, interior and outdoor relation of a child, literature research on samples from Turkey and World regarding kid's furniture. The product samples and design perception of the corporate and boutique companies that are manufacturing kid's furniture will be analyzed.

Consequently, by the studies performed on kid's furniture and kid's equipments; it is determined that the design criteria such as child ergonomics, imaginary world, simplicity and safety are significant. This study will serve as a model for the designers and researchers that are working on this field and for the companies that are designing kid's furniture.

Keywords: Children, Furniture, Design, Perception, Place, Company.

Çocuk ve Gelişim Süreci

Çocukluk, yaşam zincirinin doğal ve değişmez halkalarından biridir. Bebeklik doğal bir gerçeklik taşıyor iken çocukluk sosyo-kültürel bir kavramdır. Bu sebeple, diğer toplumsal kavramlar gibi norm ve değerlere göre, göreceli olarak belirlenir (Akyüz, 2000:56). Çocukluk herhangi sabit bir döneme ait tek bir evrensel deneyim değildir. Tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır. Tarih boyunca yetişkinlik ve çocukluk arasındaki ayrım çizgisi keyfi olarak çizilmiştir ve bu çizgi tarihsel dönemlerde değişkenlik göstermektedir. Bu çizgi çocukluk kavramının geçiciliğini kanıtlar niteliktedir (Franklin, 1993:82, Polat, 1997:153). Hem çocukluk kavramı, hemde çocukluk yaşantısı yüzyıllar boyu değişim göstermiştir. Birkaç yüzyıl önce çocukluğu yaşamın farklı bir dönemi olarak gören insanlar, yaşamın ilk on sekiz yılının belirleyici olduğunu ve daha sonraki gelişim ve ilerleyişinin temelini oluşturduğunu düşünmekteydi (Gander ve Gandiner, 2004:23). Kalıtsal özelliklerin üzerine odaklanan, çocuğun gelişme süreci ve süreç üzerinde etkisi olan gelişim psikolojisidir. Kişilik, toplumsal yönler ve zeka ise daha çok çocuk psikolojisi içinde yoğunlaşır. Deneyisel psikoloji ise bir bilim alanıdır, insan-çevre ilişkilerini çeşitli araştırma teknikleri ile inceler (Gür, Zorlu, 2002:98).

Çocuk ve yetişkinlerin, çevresel tasarımdaki fiziksel gelişme, kişisel değişkenlikler, sosyal haklar, kendi kendini idare etme gibi farklı boyutları ayrı gruplar olduklarını bize gösterirler. Çocuklar çevreyi yetişkinlerden farklı olarak algılar ve görürler. Çocuk-çevre etkileşimini araştırmak için, çocuğun aktiviteleri ve kazanacağı deneyimleri için çevre tasarlamak, çocuğun kullanıcı olduğunu kabul eden tasarımlara gitmek, çocuğa söz hakkı tanımak ve gözlemlemek gerekmektedir (Ziegler, 1987:69).

Çocuk, aynı zamanda zihinsel gelişmeler de gösterir, sadece fiziksel olarak büyümekle kalmaz. Büyüme, yapısal bir artış dile getirir. Çocukta giderek artan bir öğrenme, yargılama ve anımsama yeteği, beynin gelişimi sonucu oluşur. Gelişme, düzenli, sürekli ve uyumlu bir ilerleme getirmektedir. Belli bir gelişim döneminde ki çocuklarda ortak olan eğilim ve davranış kalıplarının bulunduğu yapılan gözlem ve çalışmalarda ortaya koymaktadır. Çocuk gelişimini inceleyen araştırmalar da doğumdan sonra yetişkinliğe kadar olan dönemi üç evrim olarak görürler (Gür, Zorlu, 2002:99). Bunlar;

1. Fiziksel Gelişim
2. Zihinsel Gelişim
3. Duygusal Gelişim

Çocukların stressle ve zorluklarla başa çıkabilmeleri için duygusal gelişim önemlidir. Doğada özgürce zıplayarak, dokunarak ve koklayarak veya vücutlarına gelecek herhangi bir zarardan korkarak duygusal gelişimleri sağlanacaktır (Barker, 1968:45).

Çocuk ve Algı

Mekan tanımı Hasol'a göre kişiyi çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde çeşitli eylemlerini sürdürmesine elverişli olan bir boşluktur. Canlının mutlu bir yaşam sürebilmesi için, içinde bulunduğu mekânı bütün boyutlarıyla algılaması gerekmektedir (Doruk, 1973:110). Zihinde algılanan boyut yaş ile orantılı olarak değişmektedir. Çocukların çevreyi algılaması, fiziksel ve zihinsel gelişim süreçlerindeki birtakım yapılanmalar sayesinde olur. Çocuklar ve yetişkinlerin fiziksel ve zihinsel faaliyetleri çevrenin algılanmasında ve değerlendirilmesinde farklılıklar gösterir. Çocuk çevresini, bulunduğu mekânı algılamak için öncelikle görme duyusunu kullanır. Çevresindeki fiziksel engel olabilecek elemanların (masa, sandalye, sehpa gibi) çevresinde dolaşarak, hem mekânı hem nesneyi algılamaya çalışır. Renk, ışık, doku gibi faktörler çocukların algısı için önemlidir. Yetişkinlere oranla daha hareketli ve gezginci olan çocuk çevresini tanıırken genellikle tüm objelere dokunmaya çalışır. Bu durumda çocuğun mekânı algılamada görme duyusunun ardından dokunma duyusunu kullandığı sonucuna varabiliriz.Çocukta mekan algısı, obje korunumunun fark etmesi ile başlar. Çocuk kendinden saklanan, o anda göremediği nesnenin, görmese dahi yok olmadığını anladığı yaklaşık bir yaşındaki evrede, nesneler arasındaki ilişkiyi kurar ve çocuğun zihninde, mekana yönelik oluşumlar başlar (Altman, Chemers 1980). İki yaşından sonra çocuk, mekandaki yakınlık, kopukluk, çevreleme, süreklilik gibi ilişkileri kavramaya başlar bu ilişkiler zihinde oluşur. Çocuk yaptığı resimlerde bu algısını anlatmaya başlar. Nesneler arasındaki doğru uzaklıkları kavradıkça, bu ilişkileri kendine göre bir perspektif kuralları içinde bir takım çarpıtmalara rağmen ifade edebilir (Baksi, Köse Doğan, 2018:64-65).

Çocukların yaşadıkları çevre, günlük eylemlerini sürdürürken ilişkide oldukları iç mekan ve dış mekanların bütünüdür. Çocukların bulundukları yaşa, sosyal ve ekonomik durumlarına göre değişmekle beraber, etkileşim içinde oldukları iç mekanlar konutlar, okullar, alışveriş merkezleri, kapalı spor alanları, kapalı eğlence parkları gibi insanlar tarafından düzenlenmiş alanlardır. Çocukların ilişki kurdukları dış mekanlar ise doğal dış çevre ve insanlar tarafından oluşturulmuş yapay dış çevre olarak ikiye ayrılır. Doğal dış çevreye orman, tepe, göl, dağ, deniz, mağara gibi her türlü doğal oluşumu örnek verebiliriz. Yapay dış çevre ise sokaklar, caddeler, park yerleri, açık oyun parkları gibi düzenlenmiş alanlardır.

Çocuklar ilişki kurdukları iç ve dış çevrelerden etkilenir ve bu çevrelerde etkin rol oynamak isterler. Doğal çevrelerin sahip olduğu biçim, renk, malzeme, strüktür gibi unsurlar kontrol edilemezken, yapay dış mekanlarda ve iç mekanlarda bu öğeleri kontrol ederek, çocuk davranışlarına yön vermek mümkündür. Çeşitli bilim dallarında ve tasarım alanlarında yapılan çalışmalar sayesinde iç ve dış mekanların çocuklar üzerindeki olası etkilerini yönetmek kolaylaşmıştır.

Çocukta mekan algısının gelişimi, mekan psikolojisi alanındaki gelişimsel aşamaların incelenmesinde mekansal ilişkilerin iki farklı seviyedeki gelişimine bakmayı gerektirir, zira mekan algısı ayrı ayrı algısal durumdaki ve imgesel durumdaki değişiklik süreçleridir. Birçok araştırmacının kabul ettiği üzere, mekan fikri, devinimsel (motor) beceriler ve algısal mekanizmaların etkisi altında oluşmakta ve zihinde birtakım temsili imgelerin ve geometrik fikirlerin inşası ile oluşmaktadır. Çocukta mekan algısı süreci yaklaşık 1 yaşında, çocuğun etrafındaki nesnelerin ona görünmese dahi var olmaya devam ettiğini anlamasıyla birlikte başlar. Öncesinde, yuvarlanan bir topun gözden kaybolduğunda peşine düşmeyen bir çocuk, sonrasında top gözden kaybolduysa dahi, topun var olmaya devam ettiğini bilerek, peşinde emekler. Piaget, bu aşamayı obje korunumunun kavranması şeklinde tanımlamıştır (Altman, Chemers, 1980:86-

89).Çocuğun mekan ile ilişkisi, mekanı algılayış biçimi, mekandan beklenti ve gereksinimlerinin çocuk gelişimine etkisi anlamının yanında yine çocuğun mekansal gereksinimleri olan kişisel mekan, mahremiyet, bölge savunusu ve kalabalıklık kavramını anlamak ve göz önünde tutulması okul öncesi eğitim mekanlarında kavramsal ilişkileri oluşturan etkenlerdir.

Çevre, çocuk gelişiminin ölçülebilir parçaları olan fiziksel ve zihinsel gelişime yön verdiği gibi, çocuğun ölçülemeyen ancak gözlenebilen psikolojik gelişimini de etkiler. Çocuk bireyde yetişkin birey gibi beş duyusu ile algıladığı çevreden iletiler alır, çevreyi anlamlandırır, çevreye duygusal anlamlar yükler. Çocuk birey yatma, yemek yeme, oynama, çalışma gibi eylemlerini sürdürdüğü mekanları ve o mekanlardaki mobilyaları; psikolojik gelişimi çevresindeki ihtiyaçları olan özkimlik, özgüven, güvenlik, kontrol, mahremiyeti geliştirme aracı olarak kullanır.

Çocuk ve Mekan Algısı

Çocuk odası mobilyaları çocuklara; güven, cesaret, başarı, aidiyet, özgürlük, kullanıma veya depolamaya yönelik alternatif düşünebilme gibi bazı değerler kazandırabilir. Bu değerler birliktte çocuk kendini keşfedebilir, kişiliğini ve kimliğini oluşturmaya sağlanabilir. Örneğin, mekanda renk kullanımı çocuğun cinsiyetinin tercihlerini keskinleştirmesini, ergonomik boyutlandırma çocuğa özgürlük duygusunu, maceraya, yaratıcılığa dayalı, zengin uyarıcılar içeren oyun mekanları ise çocukların potansiyellerini ve sınırlarını keşfederek kendilerini tanımlamalarına olanak vermektedir (Çukur ve Delice, 2011:143).

Standartlar; tasarım sürecinde tasarımcının özgürlüğünü kısıtlayan bir etmen olmayıp, tasarımcının yaratıcılık özgürlüğünü belirlemiş normlar dahilinde daha etkili kullanmasını olanaklı kılmaktadır. Dolayısıyla standartlar, tasarımın ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Getirilen tasarım önerisi, mevcut standartlar üzerine giydirilerek, ürünün kalite, güven ve ölçü/ebat gibi teknik normlara uygunluğu sağlanabilir. Türk standartları incelendiğinde, Avrupa birliği standartlarının doğrudan çevrilmiş olduğu görülebilir (Büyükpamukçu, 2004:73). Kendisine ait odası olan çocuk toplumumuzda 'mutlu azınlıktır'. Çoğunlukla salonlar konuya ayrıldığı için çocuk odaları genellikle gece yatmaya ayrılan, gündüz de oturma odası şeklinde kullanılan odalardır. Eğer bir de mutfak darsa, yemek de oturma odasında yenir, karşı komşu da burada ağırlanır, fasulye burada ayıklanır, ders de burada çalışılır. Kısacası toplumumuzda orta halli ailelerde çocuk odası yoğun kullanılır (Gür, Zorlu, 2002:62). Ancak çocuğa ve çocuğun eğitimine duyulan saygının arttığı göreceli olan ailelerde, çocuğun ders çalışması ona bir ayrıcalık ve saygınlık kazandırır. Okul çağı çocuğuna olanaklı hallerde oda tahsis edilmesi toplumumuzda yavaş yavaş bir alışkanlık haline gelmektedir.Gerçekte ise, ergenlik çağına kadar çocuk bir takım mahremiyet mekanizmalarında pek de gereksinme duymaz. Hatta kolay denetlenmeyi, ebeveyne yakın olmayı bir güvenlik göstergesi olarak yeğler. Odasında uyumaktansa ebeveyninin yanında gürültülü bir salonda uyumayı tercih eder.Ancak çocuk oyun çağına geldiğinde oyunlarının senaryosuna bağlı olarak kendine masa altlarında, mahrem mekanlar oluşturur. Bu onun mahremiyet fantazisidir. Çocukta mahremiyet isteminin en yüksek düzeyde seyrettiği dönem ergenlik çağıdır. Yetişkinliğe adım atan çocuk kişisel bakımını gözlerden uzak yapmayı tercih eder. Arkadaşları ile ortak konularını kendi aile bireyleri ile çeşitli gerekçelerle paylaşmak istemez. Bu nedenlerle de mahrem bir mekana sahip olmayı ister. Sosyologlar farklı yaşlardaki aileler için farklı mahremiyet eşikleri olan konutlar önermektedirler.

0-5 yaş grubunda çocuğu olan ailelerde çocuğun yakın denetimi söz konusu olduğundan, 'birleştirici' konut tipi denilen, yaşam alanı ve mutfakların birlikte çözüldüğü, yatak odalarının yaşama alanları üzerinden kullanıldığı tipler tercih edilen konut tipleri olmaktadır. Okul çağında çocuğu olan aileler çocuğa belli derecede mahremiyet hakkı tanıyan ev tiplerine yönelirken, ergenlik çağında veya daha büyük yaşlarda çocuğu olan aileler 'bireyci' konut tipi denilen gece-gündüz işlevlerinin birbirinden kesin bir biçimde ayrıldığı, çocuk yatak odalarının ortak alanlardan uzakta çözüldüğü konut tiplerini tercih etmektedirler. Fakat hayata geçirilen konut çözümlerinde bu kavrama gereken önem verilmemekte, bugün dünyada ve ülkemizdeki konut uygulamalarında olağanüstü bir anomi ve tek tiplilik yaşanmaktadır. Ülkemizdeki gazete ve dergilerde yayımlanan emlak reklamlarındaki konut planları ve yabancı mimarlık dergilerinde yer alan toplu konut planları karşılaştırmalı olarak incelendiğinde küresel aynılık ve tek tiplilik açıkça görülmektedir. Oysa konut, ileri düzeyde yaratıcılık gerektiren çok özel bir tasarım konusudur (Gür, Zorlu, 2002:48-49). Konutlarda ve konut yakın çevrelerinde göz önünde bulundurulması gerekli en önemli özellik güvenliktir. Bir konut, çocuğun can güvenliği açısından çeşitli önlemlerle tasarlanmış olmalı ya da sonradan bu açıdan elden geçirilmelidir. Konutlar çocukların rahat kullanabileceği şekilde tasarlanmalı ve donatılmalıdır. Çocuklara uygun boyutlarda seçilen donatılar çocukların yeteneklerini erkenden keşfetmelerine, çevrelerini kolay kullanmalarına ve böylece özgüvenlerini pekiştirmelerine olanak verir.

Çocuk ve Çevre Algısı

Günümüzde, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sağlandığı olanaklar ile birlikte çocuğun beslenme, sağlık ve eğitim gibi gereksinimleri ailenin yalnız başına yerine getirebileceği bir sorumluluk olmaktan çıkmış, bu görevlerini belirli ölçülerde azaltabilecek temel eğitim kuruluşlarına gereksinim duyulmaya başlanmıştır. Günümüz eğitim sistemi içinde 0-6 yaş arası olan çocuklara eğitim veren ve gelişimlerini destekleyen kuruluşların tümüne 'okul öncesi eğitim kurumları' adı verilmektedir (Oktay, 1999:51). Bu kurumlar ülkemizde; 0-6 yaş dönemindeki çocuklara hizmet veren kurumlar olarak (0-2 yaş kreş), (2-4 yaş yuva), (4-6 Anaokulu) (6 yaş Anasınıfı) (0-6 yaş kreş ve gündüz bakımevi) vb. gruplandırılabilir ve eğitim bakanlıkları, çalışma bakanlıkları ve sağlık bakanlıklarının sorumluluğunda faaliyet gösterirler (Koçak, 2001:77). Ülkelerin, ekonomik yönden kalkınmaları ve sanayi alanında hızlı gelişmeleri sonucunda erkek işçilerin yanında kadın işçilere olan gereksinimin artması aile yapısında meydana gelen değişmelerle 'çekirdek aile' tipinin yaygınlaşması, sonucunda annelerin çocuk bakımında desteklenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Dünya ülkelerinde kadın haklarına olan saygınlığın artması, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına ilişkin gelişmeler, kadınların ev dışındaki sosyal, mesleki ve bireysel haklarını kazanması, belirli endüstri merkezlerine şehirlere akın nedeniyle kentsel yapının değişmesi, oyun alanlarının giderek azalması gibi sosyal nedenler okul öncesi eğitim mekanlarının çoğalmasında önemli faktörlerdir (Kandır, 2001:32). Çocuğun çevre ile ilişkisi, çevreyi algılayış biçimi, çevreden beklenti ve gereksinimlerinin çocuk gelişimine etkisi anlamının yanında yine çocuğun mekansal gereksinimlerini anlamak ve göz önünde tutulması okul öncesi eğitim mekanlarında kavramsal ilişkilerini oluşturan etkenlerden biridir. Diğer etkenler gibi çocuk-çevre ilişkisi de kültür, konum ve eğitim gibi pek çok kavramsal ilişkileri oluştural faktörlerle etkileşim halindedir.

Okul öncesi eğitim mekanlarında, mekanın düzenlenmesi fiziksel çevre nitelikleri kapsamında düşünülmesi gerekmektedir. Çocuklar arasında sosyal etkileşimi teşvik

edecek yerleşim düzenlemeleri yapılmalıdır. Örneğin yuvarlak masa etrafında oluşturulan aktiviteler çocuklar arasında eşit sosyal mesafe ve görsellik sağlamaktadır. Mekan düzenlenmesi ve fiziksel elemalar mekan sınırlarını oluşturmakta işlevsel bir rol üstlenebilmektedir. Çocuklar arasındaki etkileşim bulunduğu çevrenin düzenine, niteliğine ve sunduğu aktivitelere bağlıdır. Ayrıca etkileşim mesafeleri, düzenlemelerin dışında çocuğun bu mekanlarda aşinalığına bağlıdır. Oynama oyunlarda ve aktivitelerde de çevre bu anlamda etkin bir rol üstlenebilmektedir. Bu nedenle aktivite köşelerindeki sınırlar çocuk sayısına göre düzenlenmelidir (Özyurt, 1994:12). Dikkatli ve özenli planlanmış eğitim ortamları okul öncesi eğitim programlarının en iyi şekilde uygulanmasında büyük önem taşır. İyi planlanmış eğitim ortamları aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır:

- Çocukların gelişim özelliklerine uygun
- Güvenli
- Çok amaçlı
- Problem çözme becerilerini geliştiren
- Yaratıcılığı destekleyen
- Etkinlik köşeleri
- Tiyatro köşesi
- Blok köşesi
- Müzik köşesi
- Fen ve matematik köşesi
- Kitap köşesi
- Oyun alanları ve bahçe düzenlemesi

Son yıllarda eğitimciler okuldaki öğrencinin ve öğretmenin rolü, sınıftaki öğrenci miktarı, öğrenciler arasındaki öğrenme farklılıkları üzerinde daha fazla durmaktadır. Eğitim ve okul tasarımı yeni ve çeşitli öğretim yöntemi ve stratejilerle birlikte (işbirliğine dayalı öğrenme, çoklu zeka kuramı, çoklu öğrenme stilleri) değişime uğramıştır (Kandır, 2001:84). Eğitimciler, mimarlar ve araştırmacılar sınıfların tasarımının çocukların davranışlarını büyük ölçüde etkilediğini ortaya koymuşlardır. Bu nedenle, okul öncesi eğitim vermek amacıyla yapılan bir binanın hizmetini verimli bir şekilde yapabilmesi için eğitim ortamı ve donanımının çocukların sağlığına ve gelişimlerine uygun bir şekilde düzenlenmesi, zaman içindeki değişimlere ve gelişimlere açık olması gerekmektedir.

Çocuk ve Mobilya

Çocuk mobilyalarına yönelik üretilen ürünlerin; çocuğun bedensel ve ruhsal açıdan olumlu gelişmesini desteklediğine, algısal ve bilişsel gelişmesini hızlandırdığına öğretici ve eğitici roller oynayarak olumlu davranışlarını pekiştirmesine yönelik faktörler ön planda olmalıdır (Gür, Zorlu, 2002:15). Çocukların gelişim evreleri göz önünde bulundurularak davranış eğilimlerinin üzerinde durulması ve o evrelerdeki gereksinimlerini belirlemek, çocuklara yönelik tasarlanacak olan mekân ve mobilyaların anlam ve kavramlarını ortaya çıkarabilir. Ürün tasarımı üzerine yapılan araştırmalara dayanarak tasarım konusunda dikkat edilmesi gereken hususlar; işlevsellik, güvenilirlik, dayanıklılık, estetik, emniyet, kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebilme niteliği, üretimi kolaylaştırmak ve maliyeti düşürmek adına tasarıma yön verilmesi gibi kullanıcıya sağladığı yarar sağlayan temel nitelikler olarak sıralanabilir (Burdurlu ve Ark, 2004:19).

Burdurlu ve arkadaşlarının, yapmış oldukları araştırmada yeni ürün tasarım sürecinde çocuk mobilyaların da; % 80,2 oranla emniyet kriterinin ilk sırada, % 70,6 oranla mobilyanın odayı toplamayı zevk haline getirebilecek nitelikte olması, % 65,9 oranla çocuğun depolama ihtiyacını kolaylıkla çözümleyebilecek nitelikte olması gerekmektedir. Ayrıca ürünlerin; % 58,8 oranla darbelere karşı dayanıklı olması, % 56,5 oranla çocuğun yaşının gerektirdiği özelliklere uygun olması ve % 47,1 oranla renk ve şekil bakımından da çocuğun ilgisini çekecek nitelikte olması gerekmektedir. Çocuk mobilya tasarımlarında önemli bir kriter olan depolama özelliği, tasarlanacak ürünlerin çocukların ilgisini çekecek ve çocuğu düzenli olarak depolama işlevini yaptırmaya yönlendirecek olmalıdır (Burdurlu ve Ark., 2004:21).

Gelişen ve büyüyen çocuğun becerileri ve ihtiyaçları, bilgi ve teknoloji ilişkisi ile doğru orantılı olarak değişebilir. Çocuklar için iyi organize edilmiş ve iyi tasarlanmış ürünlerin sağlanması amacıyla çocuk mobilya ürünlerinde çeşitli kriterlerin mevcut olması önem kazanmaktadır. Bunlar; standartlar, malzeme, ergonomi, güvenlik, renk, oyun ve konsept olarak sıralanabilir. Mobilyadaki ölçülebilir teknik kalite özellikleri; TSE, ISO gibi ulusal/uluslararası kalite standardı kurumları, üretici firmalar, tüketici örgütleri vb. kuruluşlar tarafından saptanmaktadır (İnal ve Toksarı, 2006:41). Standartlar; tasarım sürecinde tasarımcının özgürlüğünü kısıtlayan bir etmen olmayıp, tasarımcının yaratıcılık için özgürlüğünü belirlemiş normlar dahilinde daha etkili kullanmasını olanaklı kılmaktadır. Getirilen tasarım önerisi, mevcut standartlar üzerine giydirilerek, ürünün kalite, güven ve ölçü/ebat gibi teknik normlara uygunluğu sağlanabilir. Türk standartları incelendiğinde, Avrupa birliği standartlarının doğrudan çevrilmiş olduğu görülebilir (Büyükpamukçu, 2004). Çocuk odası mobilyaları çocuklara; güven, cesaret, başarı, aidiyet, özgürlük, kullanıma veya depolamaya yönelik alternatifler düşünebilme gibi bazı değerler kazandırabilir. Bu değerlerle birlikte çocuk, kendini keşfedebilir, kişiliğini ve kimliğini oluşturması sağlanabilir. Örneğin, mekânda renk kullanımı çocuğun cinsiyetinin tercihlerini keskinleştirmesini, ergonomik boyutlandırma çocuğa özgürlük duygusunu, maceraya, yaratıcılığa dayalı, zengin uyarıcılar içeren oyun mekânları ise çocukların potansiyellerini ve sınırlarını keşfederek kendilerini tanımlamalarına olanak vermektedir. Geometrik formlar, kullanıldıkları mekân ya da nesneler üzerinde farklı etkiler yaratır ve buna bağlı olarak; dikdörtgen formların dengeli ve dinamik, dar açılı formların rahatsız edici, dairesel formların ise rahatlatıcı ve dinlendirici bir etkisi olduğu söylenebilir. Özellikle okul öncesi yaş grubunda algıda seçicilik açısından daha yalın, sade ve kolay anlaşılabilir formların kullanılması daha uygundur.

Ürünlerin fonksiyonellik ve estetik değerlerinin yanı sıra renk de önemli bir etki taşımaktadır. Renk, kullanıcının ürünün ne olduğuna ve nasıl kullanıldığına dair anlam oluşturması ve kavraması amacıyla ipuçları taşır. Bu nedenle görsel efektler açısından önem teşkil ettiği gibi ürün-kullanıcı algısında da önemli bir yer almaktadır. Tüm bu etkenlere dayanarak çocuk pazarına yönelik ürünler oluşturulmasında; doku, form, renk ve yaratıcılık temel değişkenler olabilir. Renk aynı zamanda psikolojik açıdan çocuğun gelişimini etkileyen bir faktördür. Bebeklerin, beyninin renkleri nasıl sınıflandırdıkları, bebeklerin neden kesin/mutlak renkleri tercih ettikleri; göz izleme makinesi ve bebeğin başına yerleştirilen elektrotlar gibi çeşitli tekniklerle ölçülmektedir. Kırmızı, turuncu, sarı gibi dinamik olan sıcak renklerin heyecanlandırıcı-canlandırıcı etkisi olduğu gibi, mavi, yeşil, mor gibi statik olan soğuk renklerin sakinleştirici etkisi olduğu bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında renklerin işlevsel, simgesel, duygusal ve estetik kullanımı önem kazanmıştır. Dolayısıyla mekân ve ürün algısında seçiciliği arttırmada, renklerin fizyolojik ve psikolojik etkilerinin önemi ortadadır. Renkler;

fonksiyonları birbirinden ayırma, ölçeği vurgulama, hareketlilik, yön bulma, simgesel anlam, güvenlik, kimlik kazandırma vb. amaçları ile tasarlanmalıdır (Çukur, Delice, 2011:36-38).

Çocuk mobilyalarında, çocukların yaralanma gibi sağlık problemleri olmak üzere karşı karşıya kalabilecekleri problemler ya da kazalar açısından kullanılan malzeme ve boyalar, çocukların sağlıkları için son derece önemlidir. Burdurlu ve arkadaşları yapmış oldukları araştırmaya göre “Ebeveynler, okul öncesi dönemdeki çocukları için kullanacakları mobilya yüzeylerinde, diğer yüzey görünümlerine oranla (metal-plastik-lake boyalı vb.) ahşap yüzey görünümünü daha çok tercih etmektedirler” (Burdurlu ve Ark., 2004:34). Geri dönüşümlü, 70-80 °C gibi sıcaklıklarda yapısı bozulmayan ve nispeten sert plastik türleri, kesme ve şekillendirme anında toz yapmayan kâğıt ve bez türleri, kıymık yapmayan ve kolay deforme olmayacak bir sertlik değerine sahip kurutulmuş ahşap malzemeler çocuk ürünleri yapımında kullanılabilir. Metallerde ise hafif olanlar tercih edilmeli, pas yapma ve radyoaktivite özellikli olanlar varsa direkt olarak kullanılmamalıdır. Kullanılan malzeme ne olursa olsun ürünün hatları mutlaka yuvarlatılmış olmalı, keskin kenarlı hatlara hiçbir şekilde yer verilmemelidir (Elibol, Kılıç, Burdurlu, 2006:57).

Ürünün kullanılabilirliğini sağlayan ergonomik kriterler ürünün doğru kullanılmasında önemli bir rol üstlenir. Etkili bir araştırma alanı olan ergonomi, tasarımın yapılacağı alana yönelik kullanıcının niteliklerine ve kullanım amacına bağlı olarak geliştirilmelidir. Ortaya çıkan ürün farklı alanlarda faaliyet gösteren kişilerce de değerlendirilmelidir. Bir pedagoğ mobilyanın çocuk psikolojisi ile ilgili çalışmalar gerçekleştirirken, bir ergonomist ise mobilya ölçütlerinin çocuğun fiziksel özelliklerine uygunluğunu değerlendirebilir (Curaoglu, 1994). Bir antropolog ise ürünü kullanan bireyin vücut yapısının zaman içindeki değişimini incelemek amacıyla değerlendirir (Hastürk, 2006:96).

Şekil 1, 2, 3. I-Cluedesign, Da-Bloom Mobilya Ünitesi (URL1)

Da-Bloom, işlevsel olarak tasarlanmış ve çocukların üzerlerine oturup çizim yapabilecekleri masa olarak kullandıkları, aynı zamanda çocuk yaşam alanındaki kullanım durumuna göre çeşitli varyasyonlara sahip olabilen bir mobilya ünitesidir (Şekil 1. 2. 3) Çocuk gelişiminde önemli bir unsur olan oyun, çocuk gelişim evrelerine göre oyun eğilimlerini bilmek ve çocuğun içinde bulunduğu mekânda kesintisiz oyun ortamı sağlayarak, oyun ihtiyacını en iyi şekilde karşılamak gerekir (Yavuzer, 2011:80).

Şekil 4, 5. Tasarımcı Yana Tzanov ve Stephanie Sauve, “Mod U Me” (URL 2)

Tasarımcı Yana Tzanov ve Stephanie Sauve’nin tasarlamış oldukları “Mod U Me” isimli mobilya ürünü, gövdesi balsa ağacından, iç kısmı ise ekolojik köpük malzemeden üretilmiş olup, çocukların oyun senaryolarına göre çeşitli varyasyonlara ve gerektiği durumlarda oturma, depolama ve masa olarak tasarlanmıştır (Şekil 4. 5). Ayrıca esnek kullanımı sayesinde 1 yaşından 12 yaş grubuna kadar uzun ve çeşitli kullanım senaryolarına olanak sağlamaktadır (Köse Doğan, Küçükköseler, 2015:26).

1930 yılında kurulan İKEA firması ev, bahçe, bebek, çocuk, genç mobilya ve aksesuarları, aydınlatma ve tekstil gibi bir çok alanda hizmet vermektedir. Firmanın vizyonu kullanışlı, kaliteli ve tasarımlı ürünleri düşük fiyat ile sunmaktır (Şekil 6. 7.) En fonksiyonel, en güvenli, en ekonomik olanı sunmak ve her yerde standart olmak firmanın hedefidir. Çocuk mobilyasında, 0-2 yaştan başlayarak her yaş için ayrı kategori oluşturmuşlardır. Çocuk mobilyalarında güvenlik, sağlık ve pratik çözümler önemlidir. Montajı kolay, uygun maliyetli ve fonksiyonel çözümleri barındırmaktadır. Tasarım felsefeleri sadelik, yalınlık ve işlevsel çözümlerdir.

Şekil 6. 7. İkea Çocuk Mobilyaları Tasarımı (URL 3)

1995 yılında kurulan Çilek Mobilya’nın üretim alanı bebek, çocuk, genç odası mobilya ve aksesuarlarıdır. Her zaman standart olmak firmanın hedefidir. Çilek mobilyanın genel anlamda bebek, çocuk, genç ve aksesuar olmak üzere 4 gruptan yaklaşık 500 adet ürünü bulunmaktadır (Şekil 8. 9). Ürün grupları incelendiği zaman, kız ve erkek çocukların hayal dünyalarına gönderme yapmaktadır. Erkek çocukları için araba yatak serisi, kız çocukları için prenses serisi dikkat çekmektedir. Tasarım felsefesi, hayal dünyalarını gerçeğe taşımaktadır.

Şekil 8. 9. Çilek Çocuk Mobilyaları Tasarımı (URL 4)

1988 yılında kurulan İnci Tuncel Mobilya Firması bebek, çocuk, genç oda mobilya ve aksesuarları ile üretim yapmaktadır. Kalitenin öncüsü olarak Türkiye markası olmak hedefidir. En kaliteli, en güvenli ve her yerde her zaman en iyi olmayı amaçlamaktadır (Şekil 10. 11). İstanbul'da satış ve imalatını sürdüren butik bebek, çocuk ve genç mobilyacısı olma özelliğini taşıyan firmanın tasarım felsefesi sağlam, yüksek dayanımlı ve masalsı mobilyalar üretmektedir. Çocukların hayal dünyalarına gönderme yapmaktadır.

Şekil 10. 11. İnci Tuncel Çocuk Mobilyaları Tasarımı (URL 5)

Sonuç

Çocuk mobilyalarında ve donatılarında yapılan gözlemler ışığında; çocuk ergonomisi, hayal dünyası, yalınlık ve güvenlik gibi tasarım kriterleri önemlidir. Araştırmadan ulaşılan veriler doğrultusunda çocuğun gelişim döneminde mobilya tasarımının sunabileceği hizmetlerin, çocuk gelişimine katkı sağlamadaki rolünün ortaya konduğu söylenebilir. Bu nedenle organizasyonların; yalnızca moda olgusu olan ürünlerin üretilmesi veya pazarlanması amacı taşımalarından ziyade, çocuk gelişimi ve objektif gereksinimleri karşılayacak ya da yeni gereksinimler yaratacak nitelikli ürünler tasarlamaları gerekmektedir. Tasarım organizasyonu bünyesinde yer alan tasarımcıların yaş gruplarına göre eğilim ve ihtiyaç gibi analizlerini kapsamlı ve doğru yapmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda tasarımcının çeşitli kullanıcı araştırma yöntemlerini kullanarak ve kendi gözlemlerinden yararlanarak, çocukların, eğitimcilerin ve ebeveynlerin mevcut ve potansiyel taleplerini tespit etmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak; çocuk mobilyalarında ve donatılarında yapılan çalışma ile çocuk ergonomisi, hayal dünyası, yalınlık ve güvenlik gibi tasarım kriterlerinin önemli olduğu tespit edilmiştir. Çocuk mobilyası tasarlayan firmalara ve bu alan çalışma yapan tasarımcılara ve araştırmacılara çalışma, örnek teşkil edecektir.

Kaynaklar

- Akyüz, E., (2000), **Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Altman, L., Chemers, M. (1980), **Culture and Environment**, Wadsworth, California: Inc.
- Baksi, S., Köse Doğan, R., (2018), *Çocuk ve Mekan Algısının Yaşam Çevresi Üzerinden Bilişsel Harita Yöntemi ile İncelenmesi*, İç Mimarlık Lisansüstü Çalışmalar Sempozyumu, İTÜ, İstanbul.
- Barker, R. (1968), **Ecological Psychology**, Stanford: Stanford University Press.
- Burdurlu, E., Kılıç, Y., İlçe A.C., Elibol G.C., Yener, G., (2004), *Okul Öncesi Çocuk Mobilyaları ile ilgili Ebeveyn Görüşleri ve Öngörülen Mobilya Tasarım Ölçütleri*, Teknoloji, Cilt 7, Sayı 1, Ankara.
- Büyükpamukçu, H., (2004), **Design Considerations In Children Bedroom Furniture of Preschool Period with an Analysis of Today's Turkish Children Furniture Market**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Curaoğlu, F., (1994), **3-6 Yaş Grubunda Çocuk Odası Mobilyasına ve Tasarım Ölçülerine Bir Yaklaşım**, Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çukur, D., Delice, E.G., (2011), *Erken Çocukluk Döneminde Görsel Algı Gelişimine Uygun Mekan Tasarımı*, Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, Ankara.
- Doruk, B., **1973 : Mimari Tasarıma Giriş Programı Üzerine Bir Araştırma**, İ.T.Ü. İstanbul.
- Elibol, C., Kılıç, Y., Burdurlu, E., (2006), *Okul Öncesi Çocuk Oyuncaklarında Malzeme Kullanımı ve 4-6 Yaş Çocuklarının Renk Tercihleri*, Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi.
- Franklin, B., (1993). **Çocuk Hakları**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gandier, W., Gander, J., (2004), **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, Ankara:İmge Yayıncılık.
- Gür, Ş. O., Zorlu, T., (2002), **Çocuk Mekanları**, İstanbul: Yem Yayınları.
- Hastürk, E.Y., (2006), **Ankara İlinde Bulunan 7-12 Yaş Arası Çocuklarda Antropometrik Değerlerin Belirlenmesi ve Bu Ölçülerin Çocuk Odası Mobilyasına Uygulanması**, Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- İnal, M.E., Toksarı, M., (2006), *Mobilyacılık Sektöründe Karşılaşılan Pazarlama Sorunları ve Bu Sorunlara Çözüm Üretmeye Yönelik Bir Araştırma: Kayseri Örneği*, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 4.
- Kandır, A., (2001), *Çocuk Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Yeri ve Önemi*, 151, Ankara: Milli Eğitim Dergisi.
- Koçak, N., (1988), **Erken Çocukluk Döneminde Eğitim ve Türkiye’de Erken Çocukluk Eğitiminin Durumu**, 151, Ankara: Milli Eğitim Dergisi.
- Köse Doğan, R., Küçükköseler, T., (2015), *Çocuk Ergonomisi ve Çocuk Mobilyası*, **3. Ulusal Mobilya Kongresi Bildiri Kitabı**, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Oktay, A. (1999). **Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem**, İstanbul: Epsilon Yayınları. Özyurt, E., (1994), **Design Considerations in Multipurpose Space of Preschool Educational Environments**, Ankara: Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

- Polat, O., (1997), **Çocuk ve Hakları**, İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Yavuzer, H., (2011), **Çocuk Psikolojisi**, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ziegler, S., (1987), **Childrenand Built Ebvironments: A Review of Methods for Ebvironmental Research and Design**, Methods in Environmental and Behavioural Research, USA: Van Nostrand and Reinhold Company.
- (URL 1) <http://i-cluedesign.com/project/>
- (URL 2) <http://www.coroflot.com/yanatzanov/ModUMe>
- (URL 3) <http://www.ikea.com>
- (URL 4) <http://www.cilek.com.tr>
- (URL 5) <http://www.incituncel.com>